

نقشه راهبردی اقتصاد مقاومتی در راستای توسعه اقتصادی از دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۸/۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۵/۱۴

ناصر پوررضا^۱

Naserpourreza@gmail.com

امیر تربتی^۲

amirtorbati@yahoo.com

چکیده

بیانات حضرت امام خامنه‌ای، رهبر نظام مقدس جمهوری اسلامی به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع رجوع از سوی تصمیم‌گیران و مدیران کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد. نام‌گذاری سال‌ها با مفاهیم اقتصادی - فرهنگی در دوره اخیر نشان از اهمیت فوق‌العاده این امر از دیدگاه ایشان دارد. مقام معظم رهبری، کلید اصلاح و توسعه در هر مقوله‌ای را در فرهنگ می‌داند بنابراین در طی سال‌های اخیر بیانات فراوانی در مورد اصلاح فرهنگ جهت اصلاح اقتصادی کشور ارائه کرده‌اند، مباحثی مانند جهاد اقتصادی، اصلاح الگوی مصرف و اقتصاد مقاومتی و غیره را در همین راستا می‌توان ارزیابی کرد. بیانات مقام معظم رهبری از یک اندیشه محکم و منسجم نشأت گرفته، به گونه‌ای که هر یک از بیانات ایشان در یک موضوع خاص در راستای پوشش دادن و حمایت از یک راهبرد کلی برای نظام می‌باشد. در مواجهه با چنین اندیشه نظام‌مندی، خرد کردن فرمایش‌های ایشان ممکن است باعث از دست رفتن مفاهیم اصلی یا فهم ناقص مطالب گردد. در چنین شرایطی، دید سنتزی به نظر کارایی بیشتری خواهد داشت. در این تحقیق با جمع‌آوری و دسته‌بندی بیانات ایشان در زمینه اقتصاد مقاومتی، نقشه راهبردی کلانی استخراج گردیده است. در این نقشه با تقسیم‌بندی میان بخش‌های مختلف جامعه، اعم از دولت، دانشگاه، حوزه و غیره، به صورت سیستماتیک کارکرد هر یک از این ارگان‌ها در راستای رسیدن به ویژگی‌های مطلوب جامعه تبیین شده‌اند. نتایج مطالعات مضامین استراتژیک جالبی را در پی داشته است که می‌تواند در برنامه‌ریزی فرهنگی و اقتصادی کشور مورد توجه قرار بگیرند.

کلید واژه‌ها: توسعه فرهنگی و اقتصادی، اقتصاد مقاومتی، نقشه راهبردی توسعه

اقتصادی

۱. کارشناسی ارشد مهندسی سیستم‌های اقتصادی و اجتماعی

۲. کارشناس ارشد، مربی دانشگاه غیرانتفاعی عالی ایوانکی

۱. مقدمه

تا چند دهه قبل عقیده اکثر صاحب نظران بر این بود که توسعه مفهومی اقتصادی دارد. به عبارت دیگر توسعه فقط جنبه اقتصادی داشت و کشورها در جهت دستیابی به توسعه، به تقویت اقتصاد خویش می پرداختند. اما این وضعیت با شکست کشورهای تغییر یافت که فقط معیارهای اقتصادی را در برنامه ریزی توسعه خود گنجانده بودند و بدین ترتیب مفهوم یک بعدی توسعه دگرگون شد. امروز محققان، آینده پژوهان و سیاست گذاران بر این باورند که بعد از دوران جدال های نظامی از گذشته تا دهه ۱۹۷۰ رقابت های اقتصادی در چند دهه اخیر، آینده صحنه نبرد و رقابت فرهنگ های مختلف است. هر ملتی که فرهنگ برتر داشته باشد پیروز میدان کارزار آینده است و این شاهد این مدعاست که توسعه فرهنگی، مقدم بر توسعه اقتصادی است. بنابراین در عصر حاضر توسعه دیگر مفهوم اقتصادی ندارد، بلکه نگاه ها بیش از همه به زمینه های فرهنگی - اجتماعی معطوف شده است. به طور کلی آنچه بنیان یک جامعه را پی ریزی می کند و بقا و پیشرفت آن را تضمین می کند، فرهنگ است.

اندیشه رهبران انقلاب ها، به طور اجتناب ناپذیری در جهت گیری آن انقلاب ها تأثیر به سزایی دارد. در مورد انقلاب اسلامی عنصر بی بدیل دیگری نیز دخالت دارد و آن ولایت فقیه است. این ویژگی جایگاهی فراتر از رهبر سیاسی عادی را در پی دارد و به رهبر نظام جمهوری اسلامی ایران با توجه به اختیاراتی که شرع مقدس در اختیار ایشان قرار داده، اجازه دخالت در شئونات زندگی جامعه تحت رهبری خود را داده است. بنابراین رهبری توانایی منحصربه فردی در ایجاد تغییرات ساختاری هم در سطح طبقات جامعه و هم در ساختار حاکمیتی دارا می باشد.

در سال های اخیر مقام معظم رهبری حساسیت و توجه ویژه ای به مقوله اقتصاد با تاکید بر نقش فرهنگ داشته اند. نام گذاری سال های اخیر با مفاهیم اقتصادی و فرهنگی از قبیل جهاد اقتصادی، اصلاح الگوی مصرف و حمایت از سرمایه و کار ایرانی نشان از رویکرد خاص ایشان به مقوله اقتصاد می باشد.^(۱)

با توجه به جایگاه و اهمیت فوق العاده مقوله فرهنگ و نقش آن در توسعه و امنیت اقتصادی، ضرورت انجام پژوهشی در آثار ایشان به منظور تبیین خط مشی های ارائه

شده توسط رهبری، امری ضروری می‌نماید. در این مقاله با تحلیل محتوایی بیانات ایشان در زمینه فرهنگ و ارتباط آن با توسعه اقتصادی کشور، سعی شده است چهارچوب کلی جهت‌گیری ایشان معین گردد. بدین منظور روابط علت و معلولی میان بخش‌های مختلف حاکمیت و جامعه با توجه به بیانات معظم‌له، شناسایی گردیده و در نهایت نقشه راهبردی کلی برای کشور استخراج گردیده است.

۲. مفاهیم و مبانی نظری

۱-۲. فرهنگ

مفهوم فرهنگ نخستین بار به وسیله بارنت^۱، مردم‌شناس انگلیسی، در سال ۱۸۷۱ به کار رفت. وی فرهنگ را مجموعه‌ای پیچیده می‌داند شامل: دانش‌ها، باورها، هنر، قوانین، اخلاق، آداب و رسوم و دیگر قابلیت‌ها و عادت‌هایی که انسان به عنوان عضو جامعه آن‌ها را فرا می‌گیرد به تعبیر دیگر فرهنگ عبارت است از: نظام مشترکی از باورها، ارزش‌ها، رسوم، رفتارها و موضوعاتی که اعضای یک جامعه در تطبیق با جهانشان و در رابطه با یکدیگر به کار می‌برند و از راه آموزش از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌دهند.^(۲)

از نگاه رهبر معظم انقلاب، فرهنگ به دلیل تأثیرگذاری بر ذهنیت و رفتارهای فردی، اجتماعی و گرایش‌های سیاسی دارای اهمیت ویژه است. فرهنگ مفاهیم گسترده‌ای را دربر می‌گیرد و بطور کلی فرهنگ هر ملت به آن ملت فرم و شکل می‌دهد. «این را به عنوان یک اصل موضوعه بپذیریم که فرهنگ یک جامعه، اساس هویت آن جامعه است. فرهنگ هم که می‌گوییم، اعم از مظاهر فرهنگی — مانند زبان و خط و امثال این‌ها — یا آنچه باطن و اصل تشکیل‌دهنده پیکره فرهنگ ملی است، مثل عقاید، آداب اجتماعی، موارث ملی، خصلت‌های بومی و قومی، این‌ها ارکان و مصالح تشکیل‌دهنده فرهنگ یک ملت است.»^(۳)

همچنین ایشان در جای دیگری فرهنگ و مبانی فرهنگی را بصورت زیر تعریف

۱. Barnett

می‌نمایند:

«فرهنگ، یعنی خلییات و ذاتیات یک جامعه بومی و یک ملت؛ تفکراتش، ایمانش، آرمان‌هایش؛ این‌ها تشکیل دهنده‌ی مبانی فرهنگ یک کشور است. ما فرهنگ را بستر اصلی زندگی انسان می‌دانیم؛ نه فقط بستر اصلی درس خواندن و علم آموختن. فرهنگ هر کشور، بستر اصلی حرکت عمومی آن کشور است. حرکت سیاسی و علمی‌اش هم در بستر فرهنگی است.»^(۴)

تعریف ارائه شده از طرف مقام معظم رهبری با تعاریف رایج تفاوت دارد و ایشان دامنه گسترده‌ای برای فرهنگ و امور فرهنگی قائل هستند.

«مراد ما فرهنگ به معنای عام آن است. البته شامل فرهنگ به معنای علم و تحصیل و دانشگاه و مدرسه و امثال آن می‌شود؛ اما بقیه‌ی فنون و شعب فرهنگ را هم شامل می‌گردد. دید ما بر روی همه‌ی این‌هاست. فرهنگ شامل ادبیات، هنر، علم، عادات و اخلاق جامعه و سنن موجود جامعه و شامل خصلت‌های ملی است.»^(۵)

با دقت در مطالب بالا می‌توان به اهمیت بسیار بالای فرهنگ از دیدگاه مقام معظم رهبری پی برد. فرهنگ محدوده گسترده‌ای از بنیان‌های فکری جامعه را شامل می‌شود و هرگونه تغییر، اصلاح و بهبود در جامعه بدون توجه به زمینه‌های فرهنگی چنین تحولی، بی‌نتیجه خواهد ماند.

۲-۱-۱. برنامه‌ریزی فرهنگی

با توجه به اهمیت بسیار بالای مقوله فرهنگ، باید تلاش نمود تا در تمام سیاست‌گذاری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها، اقدامات و فعالیت‌های صورت گرفته در حوزه مدیریت فرهنگی، همواره بعد زیرین فرهنگ را مورد توجه قرار داد. زیرا هرگونه برنامه‌ریزی در این حوزه بدون توجه به بعد معنوی فرهنگ اثربخش نخواهد بود. از سوی دیگر اثرات ابعاد معنوی فرهنگ از طریق: محصولات، آثار، فعالیت‌ها و مصرف فرهنگی در قالب سطح مشهود آن را می‌توان مورد ارزیابی قرار داد. بنابراین برای بهبود آثار سیاست‌ها و اقدامات فرهنگی توجه متعادل به هر دو بعد فرهنگ الزامی است. علاوه بر این هرگونه برنامه‌ریزی در حوزه فرهنگ باید کمال رسیدن استعدادها و شایستگی‌های انسان در تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی را مورد توجه قرار دهد. از این حیث می‌بایست

میان برنامه‌ریزی فرهنگی و برنامه‌ریزی در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ارتباطی زنده و پویا طراحی نمود تا از مجرای آن امکان استفاده از ظرفیت‌های متقابل در راستای توسعه همه‌جانبه جامعه و کشور فراهم شود. این امر نشان می‌دهد اولاً برنامه‌ریزی در حوزه فرهنگ، گستره بیشتری را در مقایسه با دیگر حوزه‌ها در برمی‌گیرد، ثانیاً در طراحی برنامه‌ها و اقدامات مرتبط با سطح شهود فرهنگ همواره باید این تعاملات در نظر گرفته شود. می‌توان چنین اظهار داشت که متغیرهایی مانند گزینه‌های سیاستی، نوع رژیم، مناسبات بین‌المللی و فرهنگ تنها متغیرهای توضیحی برای توسعه اقتصادی نیستند. با این وجود توصیف پیچیدگی و غنای رشد اقتصادی بدون توجه به فرهنگ امکان‌پذیر نیست.^(۶)

آنچه از بیانات مقام معظم رهبری روشن می‌شود این است که ایشان نیز توسعه اقتصادی را بدون توجه به زمینه‌های فرهنگی امکان‌پذیر نمی‌دانند، همچنین معتقدند اصلاح فرهنگی در جامعه باید هم از طریق سازوکارهای نظام‌مند و دستگاه‌های دولتی و مسئول فرهنگی و هم از طریق اصلاح در طبقات جامعه صورت پذیرد.

در همین راستا، ایشان همواره در فرمایشات خود دستگاه‌های مختلفی را در راستای اصلاح فرهنگی در کشور مورد خطاب قرار داده و رهنمودهایی ارائه فرموده‌اند. همچنین در سخنرانی‌ها و مناسبت‌های مختلف ویژگی‌ها و خصوصیات جامعه مطلوب جهت توسعه کشور را تبیین نموده‌اند. که در مورد اول اهداف و راهبردهایی برای دستگاه‌های دولتی و در مورد دوم ویژگی‌ها و روحیات مطلوب را برای اقشار جامعه مشخص کرده‌اند. در این تحقیق اهداف و راهبردهای مد نظر رهبری و نیز ویژگی‌های جامعه مطلوب از نظر معظم له شناسایی و پس از برقراری روابط علی میان این پارامترها نقشه راهبردی در زمینه توسعه و اصلاح فرهنگ اقتصادی کشور استخراج شده است.

۲-۲. فرهنگ و اقتصاد

۲-۲-۱. فرهنگ عامل تعیین‌کننده رفتار اقتصادی

برای درک رابطه اقتصاد و فرهنگ باید به خاستگاه این دو نظر افکند. خاستگاه اقتصاد و فرهنگ را به تعبیری می‌توان، جامع تلقی نمود، جامعه نوعی سیستم اجتماعی

است. سیستم اجتماعی، معلول روابط اجتماعی است. روابط اجتماعی برخلاف روابط طبیعی، اموری قطعی و تکوینی نیستند. در سیستم‌های انسانی بر روابط انسانی به علت وجود اختیار و آگاهی او قطعیت حاکم نیست و انسان در شرایط معین می‌تواند به یک عامل مشخص، پاسخ‌های متفاوتی بدهد و این پاسخ‌های متعدد، چیزی جز وجود کثرت و گزینه‌های متفاوت نیست. با تعدد و وجود گزینه‌های متفاوت است که پدیده‌ای به نام انتخاب معنا پیدا می‌کند و از میان روابط ممکن بین پدیده‌ها، ناگزیر باید یکی را برگزید. انتخاب‌های گوناگون بر مبنای ارزش‌های ذهنی مختلف افراد صورت می‌گیرند که در واقع فرهنگ شکل دهنده ارزش‌های گوناگون برای افراد و جوامع مختلف است. بنابراین ملاحظه می‌شود که بین اقتصاد و فرهنگ رابطه تنگاتنگی وجود دارد.

اگر بخواهیم رابطه فرهنگ و اقتصاد را به شکل دیگری بیان کنیم، شاید بتوان گفت: اولاً، رفتارهای پایدار انسانی حاصل و متأثر از فرهنگ است. ثانیاً، فعالیت‌های اقتصادی از جمله رفتارهای اقتصادی انسان و در نتیجه جزئی از مجموعه رفتارهای انسانی به شمار می‌آید و ثالثاً، رفتارهای اقتصادی (غیر از رفتارهای ناپایدار و استدلالی) مبتنی بر فرهنگ است و رفتارهای پایدار خاص، نتیجه فرهنگ خاص است. بنابراین رفتارهای پایدار خاص اقتصادی نتیجه فرهنگ است.

۲-۲-۲. اقتصاد و سلطه فرهنگی

اقتصاد مسلط، فرهنگ مسلط را می‌سازد و فرهنگ مسلط، فرهنگ مردم تحت سلطه اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. قدرت یا ضعف اثرگذاری فرهنگ مسلط به اوضاع داخلی آن جامعه تحت تسلط بستگی دارد. هرچه شرایط برای رشد و اعتلاء فرهنگ مهیاتر باشد میزان اثرگذاری فرهنگ بیگانه کمتر است و برعکس.

از منظر مکتب اسلام، مسئله اقتصاد دارای اهمیت ویژه‌ای می‌باشد. و آن را برابر با قدرت می‌داند و برعکس نابسامانی اقتصادی را باعث فقر و سلطه‌پذیری و از هم پاشیدن اسلام می‌داند، همچنین بررسی در میان متون اسلامی نشان می‌دهد توسعه و امنیت اقتصادی حاصل نمی‌شود، مگر از طریق داشتن منابع طبیعی و مواد خام مکفی، دانش فنی مناسب و سیاست‌های ارزی و پولی عادلانه.^(۷)

علی بن ابی‌طالب(ع)، شاگرد برجسته مکتب اسلام، معتقد است بحران اقتصادی در

جامعه و گروه‌ها سبب نوعی بحران فرهنگی (بحران هویت) می‌شود: «كَأَدَّ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كَفْرًا.» (صدوق، ۱۴۱۷هـ.ق: ۳۷۱) و بحران فرهنگی نیز به ناهنجاری‌ها و نابسامانی‌های اجتماعی می‌انجامد و در نهایت، چنین جامعه‌ای تحت تأثیر و کنترل ملت‌ها و کشورهای دیگر، استقلال خویش را از دست می‌دهد. در این صورت، حیات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی آن جامعه نیز تحت تأثیر این سلطه دچار دگرگونی‌های عمیقی می‌شود.

۲-۲-۳. فرهنگ و توسعه اقتصادی

اگر فرهنگ موجود در یک منطقه به افرادی که در آن منطقه زندگی می‌کنند این امکان را بدهد که احساس راحتی کنند، استعدادها، توانمندی‌ها و سرمایه گذاری‌ها در تکنولوژی آن منطقه انباشته خواهد شد. استعدادها به جای این که به تن آسایی اختصاص یابند، بیشتر صرف خلاقیت و نوآوری شده چرا که، فرهنگ تن آسایی به ایجاد نوآوری نخواهد انجامید و توان تحمل تفاوت‌ها، اختلافات و پدیده‌های بدیع را ندارند بنابراین رفتار اقتصادی، بعد فرهنگی نیز دارد.^(۸)

رفتارهای سیاسی و فرهنگی که در نهادهای یک جامعه تثبیت شده‌اند، نقش عظیمی در فرآیند توسعه در بخش‌های مختلف به خصوص در بخش اقتصادی آن جامعه ایفا می‌کند. برخی از علل مهم بروز رفتارهای موجود در هر جامعه‌ای، ناشی از نگرش‌ها و ارزش‌های فرهنگی مسلط در جامعه است. بنابراین می‌توان گفت: ماهیت این نگرش‌ها و ارزش‌ها، که هسته فرهنگ جامعه را تشکیل می‌دهند، تأثیر تعیین‌کننده‌ای بر فرآیند توسعه یافتگی کشور دارد.

از زاویه‌ای دیگر، نگرش افراد جامعه به مقولات اساسی حیات انسانی، رفتارهای اجتماعی را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد؛ این مقولات عبارتند از: سرشت انسان، رابطه با طبیعت، روابط افراد در جامعه، فلسفه زندگی، رابطه انسان با ماوراء، رابطه انسان با جوامع دیگر و رابطه انسان با علم. به این ترتیب ایجاد هرگونه تحولی در یکی از ابعاد انسان، مستلزم تغییر در نوع نگرش افراد به این مقوله‌ها است. عدم توجه به این مسئله در ارائه الگوی توسعه، نتیجه‌ای جز تشمت اجتماعی و از دست رفتن انسجام درونی جامعه به دنبال نخواهد داشت. بنابراین می‌توان گفت: توسعه فرهنگی زیربنای هرگونه توسعه‌ای در کشور است.

۲-۳-۱. نقشه استراتژی

نقشه استراتژی ابزاری است که اولین بار توسط کاپلان و نورتون از اساتید دانشگاه هاروارد^۱ معرفی گردید.^(۹) آنها برای بیان روشن استراتژی و نحوه خلق ارزش در یک سازمان، یک ابزار بصری که روابط علی میان متغیرها و شاخص‌های مختلف را به روشنی نمایش می‌دهد، معرفی کردند. کاپلان و نورتون معتقدند که برای رسیدن به اهداف استراتژیک باید سازمان را از چندین منظر مورد توجه قرار داد و بر اساس این دیدگاه خود روش کارت امتیازی متوازن^۲ را برای پیاده‌سازی و ارزیابی عملکرد سازمان ابداع کردند. آنها معتقدند، موفقیت سازمان در دراز مدت بدون توجه به ابعاد فرهنگی و سرمایه‌های نامشهود سازمان غیر ممکن خواهد بود. بنابراین یک چارچوب سیستمی متشکل از چهار وجه نتایج، مشتری، فرآیندهای داخلی و رشد و یادگیری را پیشنهاد دادند. بدین ترتیب که سازمان در هر یک از وجه‌های یاد شده اهداف و شاخص‌هایی انتخاب کند. این شاخص‌ها بصورت علی با یکدیگر در ارتباط هستند و هر شاخص و متغیر ابتدایی لازمه دستیابی به متغیر بالاسری خود می‌باشد.

با وجودی که کارت امتیازی متوازن ابتدا برای سازمان‌های تجاری توسعه داده شد اما با ادامه موفقیت‌های چشمگیر این روش، هم‌اکنون از آن برای پیاده کردن استراتژی در تمامی زمینه‌ها استفاده می‌شود. به عبارت دیگر هرکجا که سخن از راهبرد و استراتژی باشد، می‌توان از ابزارهای کارت امتیازی متوازن مخصوص نقشه استراتژی برای بیان واضح و بصری استراتژی استفاده کرد. برای این منظور می‌توان بسته به ماهیت هر سازمانی، وجوه چهارگانه کارت امتیازی متوازن را تغییر داد و حتی تعداد وجوه را کم یا زیاد کرد.

نقشه استراتژی یکی از ابزارهای مورد استفاده در روش کارت امتیازی متوازن می‌باشد و از آن به عنوان حلقه مفقود میان فرموله کردن استراتژی و اجرای استراتژی یاد می‌کنند. نقشه استراتژی ابزاری است که میان استراتژی و فرآیندها و سیستم‌ها، که

۱. Kaplan & Norton

۲. Balanced Score Card

به پیاده‌سازی استراتژی کمک می‌کنند، ارتباط برقرار می‌کند. این ابزار به افراد درگیر در سیستم یک نگاه مستقیم و روشن می‌دهد تا بدانند چگونه فعالیت‌های ایشان (در نهایت) به اهداف جامع مدنظر متصل شده، و ایشان را در جهت انجام کارهایشان هماهنگ می‌کند.

نقشه استراتژی چارچوبی بصری برای یکپارچگی هدف‌ها در چهار منظرهای مختلف عملکردی و فعالیتی ارائه می‌دهد. همچنین نقشه استراتژی روابط علی و معلولی را ترسیم می‌کند که نتایج مورد انتظار را به عملکرد مطلوب مرتبط می‌سازند. این فرایندهای حیاتی، باعث ایجاد ارزش‌های مد نظر مدیریت و رسیدن به اهداف در نظر گرفته شده می‌شوند. دریافتی که نقشه استراتژی به عنوان ابزار بصری از روابط علی اجزای استراتژیک یک سازمان می‌دهد بسیار با ارزش است. نقشه استراتژی لایه‌ای از جزئیات را اضافه می‌کند که روابط علت و معلولی میان متغیرهای مهم استراتژیک را نشان می‌دهد. به علاوه، نقشه استراتژی سطحی از جزئیات را که شفافیت و تمرکز در تبیین اهداف استراتژیک را افزایش می‌دهد به همراه دارد. فارغ از رویکرد مورد استفاده نقشه استراتژی روشی یکسان و ثابت برای توصیف استراتژی‌ها ایجاد می‌کند تا اهداف و معیارها قابل طرح و مدیریت باشند.

۲-۴. اقتصاد مقاومتی

اقتصاد که نیاز امروز کشور می‌باشد جنبه‌های مختلفی دارد که از میان آن‌ها می‌توان به حمایت از تولید ملی، حمایت از شرکت‌های دانش بنیان، استفاده از پتانسیل موجود در میان مردم، توجه به منابع ارزی و ... اشاره کرد. با توجه به بیانات ایشان می‌توان به این موضوع دست یافت که اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که به یک ملت امکان می‌دهد و اجازه می‌دهد که در شرایط فشار هم رشد و شکوفایی خودشان را نشان بدهند. از نگاه دیگر می‌توان گفت که اقتصاد مقاومتی اقتصادی است که در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید تضمین‌کننده رشد و شکوفایی یک کشور است. حمایت از تولید ملی نیز یکی از جنبه‌های اقتصاد مقاومتی است که از دو دید شایان توجه است: ۱. کارایی تولید ملی ۲. اثربخشی تولید ملی. با

توجه به بلای گریبان گیر محدودیت منابع موجود در سطح کشور و همچنین فشارهای وارده به علت مسئله‌ی تحریم از جانب کشورهای بیگانه اهمیت نگاه به این موضوع (تولید ملی) دوجندان می‌شود. این که ما بتوانیم با توجه به داشته، محصولی را تولید کنیم که واقعا نیاز داریم (اثربخشی) و همچنین بتوانیم به تعداد بالا و با استفاده‌ی حداکثری از منابع به تولید اقدام کنیم (کارایی) رسالتی است که در این شرایط بر دوش تولیدکنندگان داخلی است. از سوی دیگر ما با قشر عظیمی به نام محرومین در مناطق مختلف کشورمان روبرو هستیم که دارای محرومیت‌های مختلفی اعم از مالی، فرهنگی و ... می‌باشند. در بیان عامیانه ایشان (محرومین) به عنوان یک تهدید برای کشور محسوب می‌شوند؛ اما از نگاه دیگر و با نگاهی سیستماتیک تر می‌توان دریافت که نه تنها این موضوع به عنوان یک تهدید مطرح نیست بلکه فرصت بسیار بزرگی به منظور پیشرفت در سطح کشور می‌باشند.

۳. روش تحقیق

این تحقیق از نظر ماهیت، توصیفی — تحلیلی است و در آن از تکنیک تحلیل محتوایی و بررسی اسنادی استفاده شده است. منظور از روش تحلیل محتوا آن است که بتوان بر اساس آن، خصوصیات زبانی یک متن گفته یا نوشته شده را به طور واقع‌بینانه یا عینی و به‌طور سیستماتیک شناخت و از آنها نیز استنتاج‌هایی درباره مسائل غیرزبانی یعنی درباره خصوصیات فردی و اجتماعی گوینده یا نویسنده و نظرات و گرایش‌های وی نمود.^(۱۰)

«کرلینگر» معتقد است: «تحلیل محتوا، روشی برای مطالعه و تحلیل ارتباطات به شیوه‌ای نظام‌مند، عینی و کمی با هدف اندازه‌گیری متغیرهاست».^(۱۱) طبق این تعریف، تحلیل محتوا اولاً، روشی نظام‌مند است؛ یعنی هم باید محتوای مورد تحلیل بر اساس قواعد و ضوابط روشنی انتخاب شود و هم فرآیند ارزش‌یابی نظام‌مند باشد. ویژگی دیگر تحلیل محتوا، عینی بودن آن است و این بدان معناست که تا حد ممکن، سوگیری‌های شخصی پژوهشگر و ذهن ساخته‌های وی نباید در یافته‌ها و نتایج تحقیق تأثیر بگذارد.

تحلیل محتوا، تکنیکی پژوهشی است برای استنباط تکرارپذیر و معتبر از داده‌ها در مورد متن آنها. هدف تحلیل مانند تکنیک‌های پژوهشی فراهم آوردن شناخت، بینشی

نو، تصویر واقعیت و راهنمای عمل است.^(۱۲)

جامعه مورد مطالعه تحقیق شامل بیانات رهبر معظم انقلاب است. بدین منظور تمامی بیانات رهبری از سال ۱۳۶۸ تاکنون برای مطالعه انتخاب شدند و ابزار جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های پژوهش فیش، چک لیست‌ها و فرم‌های محقق ساخته بوده است. برای تفسیر و تحلیل داده‌ها از روش تحلیل توصیفی بهره‌گیری شده است. در این تحقیق تحلیل محتوای منابع یاد شده در چهار مرحله انجام شد. در مرحله اول منابع یاد شده مورد مطالعه دقیق قرار گرفت و تمام جملات و گزاره‌هایی که انتظار می‌رفت بتوان از آن‌ها موضوعات و مفاهیم مربوط به چارچوب تحقیق را استخراج کرد، استخراج شدند. در مرحله دوم روش مقوله‌بندی مناسب انتخاب و سعی شد تا مفاهیم مختلف را در قالب مقوله‌هایی که در نقشه راهبردی می‌توان مورد استفاده قرار داد دسته‌بندی کرد، این مقوله‌ها از صفات اجتماعی تا دستگاه‌های دولتی متغیر می‌باشند. در مرحله سوم هر یک از مقوله‌ها مجدداً مورد پالایش قرار گرفت و گزاره‌های تکراری حذف گردید. در مرحله چهارم ارتباط علت معلولی میان مقوله‌های مختلف برقرار گردید و مضامین استراتژیک تعیین گردیدند.

۴. نقشه راهبردی اقتصاد کشور در راستای توسعه اقتصاد مقاومتی از دیدگاه

حضرت امام خامنه‌ای

پس از بررسی بیانات مقام معظم رهبری در چند مرحله، براساس ماهیت و روح حاکم بر سخنان ایشان، وجود چهارگانه کارت امتیازی متوزان را به ترتیب از وجه پایین به بالا بصورت زیر تعریف کردیم:

- وجه تولید مبانی فرهنگی

- وجه فرایندهای اجرایی و مدیریت فرهنگ

- ویژگی‌های جامعه اسلامی مطلوب

- دستاوردها و نتایج فرهنگی

این چهار وجه را نیز در دو دسته کلی، حجم کار و پیامدها قرار دادیم. در بخش حجم کار اقدامات لازم جهت دستیابی به پیامدها برنامه‌ریزی و انجام می‌شوند.

۱-۴. وجه تولید مبانی فرهنگی

مقام معظم رهبری بارها به مسئله اقتصاد و تهاجم فرهنگی به عنوان اصلی‌ترین حربه دشمن جهت ضربه زدن به کشور اشاره کرده‌اند. و بارها به مهم‌ترین حربه غرب برای ضربه زدن به نظام و انقلاب به عنوان حربه اقتصادی و فرهنگی تاکید کرده‌اند.

در جلسات گوناگون با اهالی حوزه و دانشگاه به اهمیت جهاد علمی در راستای رفع نیازهای علمی کشور اشاره کرده. همچنین هیچ جهادی را ممکن ندانسته‌اند مگر اینکه بنیان‌های علم اقتصاد بر اساس فلسفه جهان بینی توحیدی اصلاح و بازنویسی گردد. بدین ترتیب عملاً دو راهبرد برای بخش‌های مختلف دانشگاه بیان کرده‌اند.

دانشکده‌های علوم انسانی: تلاش در راستای تعریف و توصیف اقتصاد اسلامی و پرداختن به مفاهیمی چون اقتصاد مقاومتی

دانشکده‌های فنی و مهندسی: تلاش در راستای کسب دانش و فن مورد نیاز جهت توسعه اقتصادی و حفظ استقلال کشور

همچنین ایشان حوزه‌های علمیه را اساس نظام جمهوری اسلامی می‌دانند و وظیفه نظریه‌پردازی در تمامی جریان‌های اداره‌ی کشور را بر عهده علمای دین می‌دانند. امروزه علوم بر مبنای جهان بینی مادی و اومانستی بنیان نهاده شده اما، در برخی مواقع ممکن است علوم در تضاد با جهان بینی الهی قرار داده شوند، از این رو نیاز است علوم به خصوص علوم انسانی بر پایه جهان بینی الهی و اسلامی بازتعریف شوند. مقام معظم رهبری چنین وظیفه خطیری را، از وظایف حوزه و عالمان دین شمرده‌اند.

مقام معظم رهبردی همچنین تاکید گسترده‌ای بر مفهوم جهاد علمی نموده‌اند. از نظر ایشان انجام وظایف حوزه و دانشگاه بدون ایجاد فرهنگ تحقیق و روحیه جهادی در آنها ممکن نخواهد بود.

در ادامه برای استنتاج مطالب مورد نیاز به بیاناتی از مقام معظم رهبری اشاره شده که در این پژوهش نقش اساسی داشته‌اند:

✓ آن حقیقت اول که گفتیم نظام مستظهر به حوزه‌های علمیه است، به خاطر این است که نظریه‌پردازی سیاسی و نظریه‌پردازی در همه‌ی جریان‌های اداره‌ی یک

ملت و یک کشور در نظام اسلامی به عهده‌ی علمای دین است. آن کسانی می‌توانند در باب نظام اقتصادی، در باب مدیریت، در باب مسائل جنگ و صلح، در باب مسائل تربیتی و مسائل فراوان دیگر نظر اسلام را ارائه بدهند که متخصص دینی باشند و دین را بشناسند. اگر جای این نظریه‌پردازی پر نشد، اگر علمای دین این کار را نکردند، نظریه‌های غربی، نظریه‌های غیردینی، نظریه‌های مادی جای آنها را پر خواهد کرد. هیچ نظامی، هیچ مجموعه‌ای در خلأ نمی‌تواند مدیریت کند؛ یک نظام مدیریتی دیگری، یک نظام اقتصادی دیگری، یک نظام سیاسی دیگری که ساخته و پرداخته‌ی اذهان مادی است، می‌آید جایگزین می‌شود؛ همچنان که در آن مواردی که این خلأها محسوس شد و وجود داشت، این اتفاق افتاد.^(۱۳)

✓ علوم انسانی روح دانش است. حقیقتاً همه‌ی دانش‌ها، همه‌ی تحرکات برتر در یک جامعه، مثل یک کالبد است که روح آن، علوم انسانی است. علوم انسانی جهت می‌دهد، مشخص می‌کند که ما کدام طرف داریم می‌رویم، دانش ما دنبال چیست. وقتی علوم انسانی منحرف شد و بر پایه‌های غلط و جهان‌بینی‌های غلط استوار شد، نتیجه این می‌شود که همه‌ی تحرکات جامعه به سمت یک گرایش انحرافی پیش می‌رود.^(۱۴)

✓ باید به مسئله‌ی فرهنگ نگاه مدیرانه داشت. خود علم‌آموزی، یک فرهنگ است. اگر چنانچه ما به مسئله‌ی فرهنگی در دانشگاه توجه کنیم، آن وقت هم دانشجوی ما عاشق و راغب به علم می‌شود و دنبال علم و تحقیق می‌رود — صرفاً دنبال مدرک نیست — هم استاد ما از حالت ادای تکلیف در کلاس درس خارج می‌شود. در موارد بسیاری از خود دانشگاه‌ها به ما گزارش می‌کنند که درس‌های بعضی از اساتید یک ادای تکلیفی است؛ همین که بالاخره بیایند و درس موظفی خود را بدهند و بروند. در حالی که در تدریس استاد، مسئله نباید مسئله‌ی ادای تکلیف باشد؛ مسئله‌ی عشق، علاقه‌ی به علم، علاقه‌ی به تربیت دانشجو؛ اینجوری باید باشد.^(۱۵)

✓ فرهنگ نوآوری در دانشگاه باید گسترش پیدا کند. همه‌ی این ظرفیت چند

میلیونی استاد و دانشجوی ما باید وارد میدان نوآوری علمی بشوند؛ این باید بشود فرهنگ. دانشجوی ما از اول باید به فکر فراگرفتن برای تولید کردن دانش باشد، نه فراگرفتن برای تقلید کردن و همین طور یک چیزی را پذیرفتن که دیگر قابل تغییر هم نیست. موانع هم باید برطرف شود.^(۱۶)

✓ اساتید و صاحبانظران و پژوهشگران و محققین باید به دنبال تدوین علوم انسانی منطبق با مبانی اسلام بروند؛ یعنی علوم انسانی‌ای که بر اساس فلسفه‌های نادرست و غلط مادی شکل نگرفته باشد؛ همچنان که امروز علوم انسانی غربی اینجوری است. بالاخره اگر علوم سیاسی یا اقتصادی یا فلسفه یا مدیریت و بقیه‌ی علوم انسانی، مبتنی بر نگرش مادی به دنیا باشد و با ارزش‌های مادی بنا شده باشد، طبعاً نمیتواند خواسته‌ها و آرمان‌های جامعه‌ای را که مسلمان و مؤمن به معارف اسلامی هستند، برآورده کند.^(۱۷)

✓ فرهنگ نوآوری در دانشگاه باید گسترش پیدا کند. همه‌ی این ظرفیت چند میلیونی استاد و دانشجوی ما باید وارد میدان نوآوری علمی بشوند؛ این باید بشود فرهنگ. دانشجوی ما از اول باید به فکر فراگرفتن برای تولید کردن دانش باشد، نه فراگرفتن برای تقلید کردن و همین طور یک چیزی را پذیرفتن که دیگر قابل تغییر هم نیست. موانع هم باید برطرف شود.^(۱۶)

✓ اساتید و صاحبانظران و پژوهشگران و محققین باید به دنبال تدوین علوم انسانی منطبق با مبانی اسلام بروند؛ یعنی علوم انسانی‌ای که بر اساس فلسفه‌های نادرست و غلط مادی شکل نگرفته باشد؛ همچنان که امروز علوم انسانی غربی اینجوری است. بالاخره اگر علوم سیاسی یا اقتصادی یا فلسفه یا مدیریت و بقیه‌ی علوم انسانی، مبتنی بر نگرش مادی به دنیا باشد و با ارزش‌های مادی بنا شده باشد، طبعاً نمی‌تواند خواسته‌ها و آرمان‌های جامعه‌ای را که مسلمان و مؤمن به معارف اسلامی هستند، برآورده کند.^(۱۷)

✓ مهمترین اختراعات بشری آن اختراعاتی است که با تفحص و کنجکاوی و گذشت و فداکاری محقق به دست آمده؛ نه با سفارش، نه با پول. گاهی آن محقق در شرایط بسیار سختی قرار داشته، سال‌های متمادی را هم صرف وقت

کرده تا بالاخره به آن نتیجه رسیده است. البته بعد که به نتیجه رسیده، ممکن است اقبال و شهرت و پول و بقیه‌ی چیزها هم به او رو کرده؛ اما آن عامل اصلی، عامل شور و عشق و علاقه و میل به تحقیق و کنجکاو‌ی و عمق‌یابی بوده است. این، فرهنگ لازم دارد؛ این فرهنگ را باید تزریق کرد.^(۱۵)

✓ فرهنگ متعهد بودن نخبه را به جامعه گسترش بدهیم، نه توقع داشتن صرف. البته توقع، منطقی است، بجاست؛ توقع بیجا نیست؛ لکن در کنار این توقع، احساس تعهد، وامدار بودن؛ من به عنوان یک فرد از این مجموعه‌ی عظیم کشور چه وظیفه‌ای بر دوش دارم؟ من چه کار باید بکنم؟ اینها خیلی مهم است.^(۱۸)

✓ مسأله‌ی دیگر، مسأله‌ی توسعه‌ی علمی کشور است که من البته عمیقاً و جداً باور دارم که مشکلات این کشور جز با توسعه‌ی علم و تعمیم و تعمیق علم در کشور پیش نخواهد رفت. ما ناگزیر بایست این فاصله‌ی چندین دهساله‌ی را که برای ما به وجود آورده‌اند، پُر کنیم. داریم می‌بینیم که دنیای دانشمند با تکیه به علم، چه حرف زوری را به همه می‌زند و چطور به برکت علمی که دارند، ناحق‌هایی را حق می‌کنند.^(۱۹)

۲-۴. وجه فرایندهای اجرایی و مدیریت فرهنگ

بطور کلی این وجه را می‌توان به دو بعد مدیریتی و اجرایی فرهنگ تقسیم‌بندی کرد. امور مدیریتی مربوط به دستگاه‌های اجرایی و مسئول در اقتصاد کشور و همچنین متولیان رسمی فرهنگ کشور از قبیل شورای عالی انقلاب فرهنگی می‌باشد. بعد امور اجرایی نیز مربوط به کلیه رسانه‌ها، تربیون‌ها، منبرها و غیره است.

دولت و رسانه‌ها نیز یک سری وظایف برای دستیابی به اقتصادی پویا دارند که توانایی مقابله با تهدیدات دشمنان را داشته باشد تا آن را سرلوحه کار خویش قرار دهند. ابلاغ اصل ۴۴ قانون اساسی و نام‌گذاری پنج سال اخیر با مفاهیم اقتصادی نیز را می‌توان در این راستا مورد بررسی قرار داد. توجه بخش خصوصی، حمایت از جذب سرمایه‌های خصوصی، توجه به بهبود شاخص‌های کار... از اهداف اقتصادی تعیین شده برای دولت می‌باشد.

همچنین مفاهیمی چون اصلاح الگوی مصرف، جهاد اقتصادی و اقتصاد مقاومتی جنبه فرهنگی بیشتری دارند. بنا به بیانات مقام معظم رهبری، رسانه‌ها وظیفه دارند با ایجاد روحیه خود باوری و تکریم و تایید کار و تولید ایرانی روحیه تلاش و کار را در جامعه ترویج دهند. نخبگان نیز وظیفه دارند مفاهیم مربوط به جهاد اقتصادی و تقدس این چنین جهادی را بسط و گسترش دهند.

در ادامه بیاناتی از مقام معظم رهبری که بیشترین استفاده در جهت استنتاج مطالب مربوط به این بخش صورت گرفته است، آورده شده‌اند:

- ✓ ترویج و تقویت فرهنگ کار، تولید، کارآفرینی و استفاده از تولیدات داخلی به عنوان ارزش اسلامی و ملی با بهره‌گیری از نظام آموزشی و تبلیغی کشور.
- ✓ نهادینه‌سازی فرهنگ سازمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی و کرامت انسانی و ارج نهادن به سرمایه‌های انسانی و اجتماعی.
- ✓ قانونگرایی، اشاعه فرهنگ مسئولیت‌پذیری اداری و اجتماعی، پاسخگویی و تکریم ارباب رجوع و شهروندان و اجتناب از برخورد سلیقه‌ای و فردی در کلیه فعالیت‌ها.
- ✓ نهادینه‌سازی وجدان کاری، انضباط اجتماعی، فرهنگ خود کنترلی، امانت‌داری، صرفه جویی، ساده‌زیستی و حفظ بیت‌المال.
- ✓ حمایت از روحیه نوآوری و ابتکار و اشاعه فرهنگ و بهبود مستمر به منظور پویایی نظام اداری.^(۲۰)
- ✓ ملت ما در میدان‌های جهاد؛ هم جهاد نظامی، در دوران هشت سال دفاع مقدس؛ هم جهاد سیاسی، در طول این مدت؛ هم جهاد اقتصادی و علمی، یک ملت امتحان داده است. ما آشنا هستیم با جهاد. این جهادی که امروز باید انجام دهیم — جهاد اقتصادی — از جهادهایی که تا امروز ملت ایران انجام داده، مشکل‌تر نیست؛ اما باید بدانیم چه کار می‌خواهیم بکنیم.^(۲۱)

۳-۴. ویژگی‌های جامعه اسلامی مطلوب

در سطح جامعه نیز نیاز است بعضی روحیات در مردم ایجاد و تقویت گردد. روحیه جهاد اقتصادی، خودباوری. داشتن عرق ملی و حمایت از کالای ایرانی، مسئولیت‌پذیری

و تعهد کاری، روحیه فداکاری و تحمل سختی‌ها از جمله مسائل فرهنگی است که برای رسیدن به اهداف اقتصادی باید در جامعه پیدا شوند. ویژگی‌های مطرح شده در این وجه در واقع هدف برنامه‌ها و اقداماتی است که در وجه فرآیندهای اجرایی صورت می‌پذیرد. مسئولین و برنامه‌ریزان وظیفه دارند به گونه‌ای فعالیت نمایند که جامعه و ویژگی‌های مطلوبی که مقام معظم رهبری برای جامعه ترسیم نموده‌اند، دست یابد.

در این وجه مهم‌ترین ویژگی‌های مطلوب را می‌توان در سه بعد دسته‌بندی نمود که عبارتند از ویژگی‌های مربوط به عزت و اعتماد به نفس ملی و نیز اخلاق عمومی و فرهنگ بسیج و جهاد. در بعد عزت ملی، خودباوری مهم‌ترین ویژگی مورد توجه می‌باشد. در بعد اخلاق عمومی، وجدان کاری، روحیه مسئولیت‌پذیری و درستکاری مورد توجه می‌باشد. در بعد فرهنگ بسیج و جهاد، روحیه جهادی و ایثارگری مورد توجه می‌باشد.

✓ رواج فرهنگ اسراف و تجمل‌گرایی در جامعه، رشد یا عدم توقف میل به خشونت در برخی از بدنه‌ی جوان کشور، مضر است.^(۲۲)

✓ ایجاد فرهنگ کار و تلاش لله. شما حتی سر یک کلاس، یک معلم هم که باشید، می‌توانید در این جهاد اقتصادی سهیم باشید؛ این فرهنگ را به این جوان، به این نیروی انسانی فردا تعلیم می‌دهید؛ این می‌شود جهاد اقتصادی. در هر بخشی که باشید، می‌توانید در این جهاد سهیم باشید.^(۲۱)

✓ ما سال گذشته این‌جا عرض کردیم «مهندسی فرهنگی کشور» به عهده‌ی شماست؛ گفتیم این‌جا «قرارگاه اصلی» است، عقیه‌ی شما هم دبیرخانه و ملحقات دبیرخانه است و شوراهای اقماری و شورای معین و کمیته‌های کارشناسی و جمع‌های دیگری که هستند؛ خطوط مقدم اجرایی شما هم وزارت آموزش و پرورش، وزارت آموزش عالی، وزارت ارشاد و دستگاه‌های مختلف هستند.^(۱۹)

✓ مسئله‌ی فرهنگ کار حل نشده است، مسئله‌ی ساعات مفید کار حل نشده است. فرهنگ کار باید در کشور یک جوری باشد که مردم کار را عبادت بدانند؛ هر یک ساعت کار را با شوق بیفزایند در مدت و مقدار کاری که انجام می‌دهند. باید کار کرد. با بیکاری و بی‌میلی به کار و تنبلی و وادادگی، کشور پیش نخواهد رفت.^(۲۲)

✓ هرچه بتوانید فرهنگ کار و تلاش و حضور در عرصه‌ی کار و سنگر کار را گسترش بدهید، خیلی خوب است؛ این به حرکت جامعه و نشاط جامعه کمک خواهد کرد.^(۲۳)

✓ اخلاق‌های رفتاری افراد جامعه؛ مثل انضباط اجتماعی، وجدان کاری، نظم و برنامه‌ریزی، ادب اجتماعی، توجه به خانواده، رعایت حق دیگران — اینکه دیگران حقی دارند و باید حق آنها رعایت شود، یکی از خلیات و فضایل بسیار مهم است — کرامت انسان، احساس مسؤولیت، اعتماد به نفس ملی، شجاعت شخصی و شجاعت ملی، قناعت — یکی از مهمترین فضایل اخلاقی برای یک کشور قناعت است، و اگر امروز ما در برخی زمینه‌ها دچار مصیبت هستیم، به‌خاطر این است که این اخلاق حسنه‌ی مهم اسلامی را فراموش کرده‌ایم — امانت، درستکاری، حق‌طلبی، زیبایی‌طلبی — یکی از خلیات خوب، زیبایی‌طلبی است؛ یعنی به دنبال زیبایی بودن، زندگی را زیبا کردن؛ هم ظاهر زندگی را و هم باطن زندگی را؛ محیط خانواده، محیط بیرون، محیط خیابان، محیط پارک و محیط شهر — نفی مصرف‌زدگی، عفت، احترام و ادب به والدین و به معلم.^(۲۴)

✓ در زمینه‌ی فرهنگ، اخلاق عمومی و عدم رواج فضائل اخلاقی، مشکلاتی داریم. باید روزبه‌روز فضائل اخلاقی در بین ما رشد کند. صبر ما، شکر ما، ذکر ما، احسان ما، مروت ما نسبت به دیگران، اجتناب ما از ایذاء دیگران، میل ما به خدمت به دیگران، روزبه‌روز باید در بین جامعه رشد پیدا کند. رواج فرهنگ اسراف و تجمل‌گرایی در جامعه، رشد یا عدم توقف میل به خشونت در برخی از بدنه‌ی جوان کشور، مضر است.^(۲۵)

✓ توقعم از جامعه‌ی علمی کشور این است که تا پنجاه سال دیگر صادرکننده‌ی علم به دنیا باشیم و این امری است که محال نیست. الآن شما به خودتان مراجعه کنید؛ اگر دیدید که این حرف به نظرتان ناممکن و محال می‌آید، بدانید که هنوز آن فرهنگ تحمیلی در ذهنتان هست که بگویند: شما نمی‌توانید، عرضه ندارید. این فرهنگ تحمیلی را باید بزدااییم.^(۲۵)

۴-۴. دستاوردها و نتایج فرهنگی

در این بخش نتایج و دستاوردهایی که در اثر انجام فعالیت‌های وجوه زیرین حاصل می‌گردند ذکر شده‌اند. در واقع مسائل مطرح شده در این وجه به اهداف نهایی نظام در برنامه‌های توسعه اقتصادی نظر دارد. در این وجه دستاوردها به صورت کلی به دو بخش، دستاوردهای ملی و دستاوردهای جهانی تقسیم می‌شوند. در بعد دستاوردهای ملی، مهمترین مولفه بهبود معیشت و رفاه مردم می‌باشد. در بعد دستاوردهای جهانی نیز، مهمترین مولفه تثبیت و تقویت نظام در مقابل تهدیدات اقتصادی دشمنان و نیز افزایش قدرت نفوذ ایران مورد نظر است.

✓ همه‌ی این‌ها متوقف به این است که دستگاه اداره‌کننده‌ی این‌ها از توانایی مالی برخوردار باشد. متوقف بر این است که آحاد مردم در کشور — که می‌خواهند پشتیبان دولت باشند — احساس گشایش اقتصادی کنند. پس مسأله‌ی اقتصادی در امنیت و فرهنگ و عزت و برجستگی حرف سیاسی در کشور و در حضور جهانی تأثیرگذار است. مسأله‌ی اقتصادی بسیار مهم است. در اسلام پرداختن به امور اقتصادی مردم جزو اوجب واجبات حکومت‌هاست. پیغمبر اکرم - طبق روایت - فرمود: «کاد الفقر ان یکون کفرا» (۷۵) مضمون این حرف، آن است که ما آمده‌ایم به مردم ایمان بدهیم؛ اگر نتوانی نانشان را به راحتی به دستشان برسانی، ایمان شان از آن‌ها گرفته خواهد شد. واقع قضیه هم همین است. مسأله‌ی فقرزدایی و روان کردن کار اقتصادی در کشور، از جمله مسائل بسیار مهم است؛ مسأله‌ای است که هر کس ان شاءالله رئیس جمهور شد، باید گشایش و پیشرفت امور اقتصادی کشور و بر طرف کردن مشکلات مردم را سرلوحه‌ی برنامه‌های خود قرار دهد. (۲۶)

✓ بخش مهمی از تبلیغات ضد جمهوری اسلامی، ناظر به همین جهت است؛ ناظر به این است که الگوسازی نشود؛ در چشم ملت‌های مسلمان، جمهوری اسلامی به صورت یک الگوی موفق درنیاید. به نظر من این نکته‌ی بسیار مهمی است که همه‌ی ما باید به آن توجه کنیم. سعی دشمنان این است که جمهوری اسلامی به شکل یک الگوی موفق در چشم ملت‌ها جلوه نکند؛ چون وقتی الگو پیدا شد،

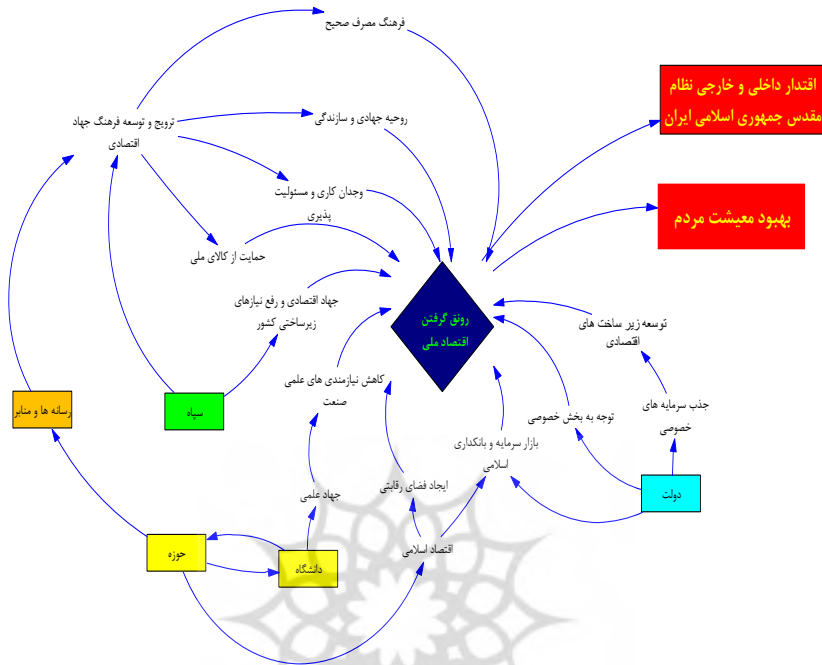
مردم به سمت آن حرکت می‌کنند؛ وقتی توفیق این الگو دانسته شد، مردم تشویق می‌شوند.^(۲۷)

✓ یکی از خاصیت‌های بزرگ انقلاب، الگوسازی است. شما می‌توانید این هدف را دنبال کنید که برای جوامع اسلامی یک الگو درست کنید؛ بگوئید آقا اینجوری می‌شود حرکت کرد، اینجوری می‌شود رسید؛ این ممکن است.^(۲۸)

✓ گسترش انقلاب از نظر امام از راه ایجاد فتنه در کشورها نیست، از راه لشگرکشی نیست، از راه گسترش تروریزم نیست — برخلاف برخی از انقلاب‌های دیگر — گسترش انقلاب در میان ملت‌ها از راه الگوسازی نظام جمهوری اسلامی است. یعنی ملت ایران نظام جمهوری اسلامی را به حدی و مرتبه‌ای برسانند که وقتی ملت‌های دیگر به این الگو نگاه می‌کنند، شوق پیدا کنند و آن راه را دنبال کنند؛ از راه ترویج معارف اسلامی و از راه صراحت در دفاع از طبقات مظلوم دنیای اسلام و ملت‌های مظلومی که در دنیای اسلام پامال ظلم استکبار شده‌اند. این گسترش نظام اسلامی است که اتفاق افتاد.^(۲۹)

با توجه به مطالب بصورت کلی می‌توان چشم انداز کلی استخراج شده از بیانات مقام معظم رهبری را با استفاده از روابط علت و معلولی به شکل زیر نشان داد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۱. روابط علت و معلولی در زمینه فرهنگ و اقتصاد از دیدگاه امام خامنه‌ای

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پیامدها	 نتایج فرهنگی و دستاوردهای و نتایج فرهنگی	جهانی توانایی مقابله با تهدیدات اقتصادی دشمنان - مطرح شده به عنوان الگوی یک کشور موفق اسلامی به معنی واقعی کلمه در جهان - مطرح شدن ایران به عنوان نماد سربلندی اسلام و مسلمین - نفوذ سیاسی و افزایش قدرت منطقه‌ای و جهانی - پیشبرد سیاست‌ها و اهداف عالی انقلاب و اسلام	
		ملی مبارزه با فقر و تنگدستی و بهبود معیشت مردم - تکریم انسانی - جامعه سالم و ثروتمند - جامعه عدالت محور - مبارزه با فقر و تنگدستی و بهبود معیشت مردم - رهایی از وابستگی نفتی	
پیامدها	 ویژگی‌های فرهنگی جامعه اسلامی	فرهنگ بسیج و جهاد تاکید بر مفاهیم جهاد اقتصادی - جهاد اقتصادی - اردوهای جهاد سازندگی - فرهنگ ایثارگری - فرهنگ درستکاری و وجدان کاری	اخلاق عمومی اصلاح الگوی مصرف - مسئولیت‌پذیری - درستکاری - وجدان کاری - پرهیز از اسراف - اصلاح الگوی مصرف - روحیه قناعت - اعتماد به نفس و ایمان - به اینکه ما می‌توانیم
		هویت ملی حمایت از تولید ایرانی - غیرت ملی و حمایت از تولید ملی - مقاومت ملی و تحمل کار جهادی	
حجم کار	 فرایندهای اجرایی و مدیریتی فرهنگ (انسان سازی)	فرآیندهای مدیریت فرهنگ فرآیندهای اجرایی فرهنگ نشر و تبلیغات ترویج فرهنگ صحیح مصرف و روحیه قناعت - نشر و ترویج روحیه خودباوری و غرور و غیرت ملی - تاکید و تکریم ابتکار و کار ایرانی - حمایت از تولید داخلی و اصلاح فرهنگ مصرف - تلاش در جهت نهادینه کردن درستکاری و وجدان کاری - تلاش در نشر مفاهیم جهاد اقتصادی - تلاش در تعمیق و گسترش مفاهیم فرهنگی و علمی مربوط به اقتصاد اسلامی - ترویج فرهنگ صحیح مصرف و روحیه قناعت	
		دولت توجه به بخش خصوصی و نظام پولی اسلامی - اهتمام در عمل به اصل ۴۴ قانون اساسی - حمایت از بخش خصوصی و سرمایه ایرانی - حرکت در مسیر دستیابی به یک اقتصاد رقابتی و اسلامی - جذب و حفظ سرمایه‌های بخش خصوصی داخلی و خارجی - رهایی از وابستگی به درآمد نفت - حرکت به سوی نظام بانکی و اقتصاد اسلامی	سپاه ورود به میدان‌های جهاد اقتصادی - الگوی سایر بخش‌ها در زمینه جهاد اقتصادی - شناسایی و ورود به میدان‌های جهادی اقتصاد - ترویج و توسعه فرهنگ جهادی در اقتصاد - تلاش در توسعه زیرساخت‌های اقتصادی کشور
پیامدها	وجه تولید مبانی فرهنگی	دانشگاه ● دانشکده‌های علوم انسانی جهاد علمی، فرهنگ نوآوری - تلاش در راستای کسب دانش و فن مورد نیاز جهت توسعه اقتصادی و حفظ استقلال کشور - استخراج و ارائه مفاهیم مربوط به اقتصاد اسلامی از منابع اسلامی - تبیین مشکلات اقتصاد متکی بر فلسفه اومانیستی و اقتصاد متکی بر فلسفه توحیدی - تبیین، بسط و گسترش مفاهیم مربوط به جهاد اقتصادی	
		حوزه ● دانشکده‌های فنی و مهندسی	

شکل ۲. نقشه راهبردی در زمینه جهاد اقتصادی از دیدگاه امام خامنه‌ای

نقشه راهبردی نهایی در (شکل ۲) نشان داده شده است. همانطور که در (شکل ۲) مشخص است، نقشه راهبردی از چهار وجه تشکیل یافته است و جهت حرکت در این نقشه از پایین به بالا است. یعنی پارامترهای مطرح شده در سطح زیرین بصورت منطقی پیش نیاز و معلول پارامترهای بالایی می‌باشند.

۵. نتیجه‌گیری

در این مقاله نقشه راهبردی اقتصاد مقاومتی در راستای توسعه اقتصادی کشور ارائه شده است. بدین منظور ادبیات مربوط به فرهنگ و رابطه فرهنگ و اقتصاد با تکیه بر منابع علمی، اسلامی و نیز بیانات مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار گرفت. در ادامه بیانات ایشان در مورد فرهنگ و رابطه آن با توسعه اقتصادی جمع آوری و مورد مطالعه قرار گرفت. در مرحله بعدی با استفاده از چهارچوب کلی نقشه استراتژی، بیانات ایشان در قالب نقشه راهبردی بومی شده ای دسته بندی گردیدند.

بصورت کلی مقام معظم رهبری، بنیان توسعه اقتصادی را در توسعه اقتصاد مقاومتی می‌دانند و معتقد هستند یک جهاد علمی و فرهنگی در دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمی باید ایجاد گردد. در ادامه دولت و سازمان‌های مدیریتی و اجرایی کشور، موظف به استفاده از دستاوردهای علمی حوزه و دانشگاه در راستای بهبود فضای کسب و کار و ایجاد تحولات فرهنگی مناسب در جامعه می‌باشند. نتیجه اقدامات و برنامه‌ی سازمان‌های دولتی منجر به ایجاد خصوصیات و ویژگی‌هایی در میان طبقات جامعه و آحاد مردم خواهد شد که توسعه اقتصادی کشور را تسهیل خواهد نمود.

مراجع

۱. ملکی، صفی‌الله (۱۳۸۸)، نگاهی به جایگاه توسعه فرهنگی در سند چشم‌انداز و سیاست‌گذاری‌ها، روزنامه قدس، نشر ۱۳۸۸/۴/۲۷.
۲. صالح‌نیا، نرگس، دهنوی، جلال، حق‌نژاد، امین (۱۳۸۹). نقش فرهنگ در توسعه اقتصادی. ماهنامه مهندس فرهنگی، سال چهارم، شماره ۴۳-۴۴، صفحات ۶۶ تا ۸۰.
۳. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۸۳/۱۰/۸.
۴. بیانات در دیدار وزیر علوم و رؤسای دانشگاه‌ها ۱۳۸۳/۱۰/۱۷.
۵. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۲۰/۰۹/۱۳۷۵.
6. ellinga, M. (1998). "The Changing Role of the State in Latin America". In M.Vellinga, ed., the Changing Role of the State in Latin America, Boulder, Com: Westview Press.
۷. جهان بزرگی احمد (۱۳۸۸). نقش امنیت اقتصادی در حفظ انقلاب اسلامی، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی، سال پنجم، شماره ۱۶، بهار ۱۳۸۸ صفحات ۲۴۴-۲۱۱.
8. Diener, E., and Seligman, P. (2004). "Beyond Money: Toward an Economy of Well-Being". Psychological Science in the Public Interest, 5, 1, pp. 1-31.
۹. کاپلان، رابرت؛ نورتون، دیوید (۱۳۸۶)، نقشه استراتژی: تبدیل دارایی‌های نامشهود به پیامدهای مشهود، ترجمه حسین اکبری، مسعود سلطانی، امیر ملکی، گروه پژوهشی صنعتی آریانا، تهران: آسیا.
۱۰. رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۸۴). تکنیک‌های خاص تحقیق در علوم اجتماعی، تهران: شرکت سهامی انتشار.
۱۱. راجردی ویمر، و آر دومینیک جوزف، (۱۳۸۴)، تحقیق در رسانه‌های جمعی، ترجمه کاووس سید امامی، تهران: سروش و مرکز تحقیقات مطالعاتی و سنجش برنامه‌ای.
۱۲. کریپندورف کلوس (۱۳۸۷)، پیامدهای مدرنیت، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشار مرکز.
۱۳. بیانات در دیدار طلاب، فضلا و اساتید حوزه علمیه قم ۱۳۸۹/۰۷/۲۹.
۱۴. بیانات در دیدار جمعی از نخبگان و برگزیدگان علمی ۱۳۹۰/۰۷/۱۳.
۱۵. بیانات در دیدار وزیر علوم و استادان دانشگاه تهران ۱۳۸۸/۱۱/۱۳.

۱۶. بیانات در دیدار جمعی از اساتید دانشگاه‌ها ۱۳۹۰/۰۶/۰۲.
۱۷. بیانات در دیدار صمیمانه و پرشور هزاران نفر از دانشجویان دانشگاه‌ها، ۱۳۸۹/۰۶/۰۱.
۱۸. بیانات در دیدار جمعی از نخبگان علمی کشور، ۱۳۸۸/۰۸/۰۶.
۱۹. بیانات در دیدار شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۴/۱۰/۱۳.
۲۰. ابلاغ سیاست‌های کلی اشتغال، ۱۳۹۰/۰۴/۲۸.
۲۱. بیانات در جمع مردم و کارکنان صنعت نفت عسلویه در سفر یک روزه به این شهر، ۱۳۹۰/۰۱/۰۸.
۲۲. بیانات در دیدار مسئولان نظام جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰/۰۵/۱۶.
۲۳. بیانات در دیدار جمعی از مسئولان نظام جمهوری اسلامی، ۱۳۸۹/۰۱/۱۶.
۲۴. بیانات در دیدار رئیس و مدیران سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۳/۰۹/۱۱.
۲۵. بیانات در دیدار دانشجویان نمونه و ممتاز دانشگاه‌ها، ۱۳۸۱/۰۹/۰۷.
۲۶. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران، ۱۳۸۰/۰۲/۲۸.
۲۷. بیانات در دیدار هزاران نفر از مردم آذربایجان شرقی در آستانه‌ی سالروز قیام ۲۹ بهمن تبریز، ۱۳۸۹/۱۱/۲۷.
۲۸. بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان ۱۳۹۰/۰۵/۱۹.
۲۹. بیانات رهبر معظم انقلاب در مراسم نوزدهمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره)، ۱۳۸۷/۰۳/۱۴.

پروفیسر شہناز گل خان
پرنسپل جامعہ اسلامیہ اسلامیہ
پرنسپل جامعہ اسلامیہ اسلامیہ